

A kriminalisztika tendenciái – Fenyvesi Csaba monográfiája

GÁRDONYI Gergely

Jelen recenzió Fenyvesi Csaba egyedülálló monográfiáját mutatja be, amelyben a szerző feldolgozza a kriminalisztika fogalmát, történetét, jövőjét, és ismerteti az általa megalkotott „kriminalisztika piramisát”. Mindezt olyan új nézőpontból és innovatív módon teszi, ahogy eddig azt az érdeklődők magyar nyelven még nem olvashatták. A közel nyolcszáz tételes értékes hazai és nemzetközi hivatkozás pedig színvonalassá teszi a művet.

„A kriminalistának maradéktalanul be kell tartania a már világszerte jól kimunkált krimináltaktikai-technikai-metodikai ajánlásokat.”¹

Megjelent a modern kriminalisztika összefoglaló műve. A szerző, Fenyvesi Csaba a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara Büntető Eljárásjogi és Kriminalisztikai Tanszékének habilitált egyetemi docense, valamint praktizáló ügyvéd, továbbá számos kriminalisztikai és jogi vonatkozású hazai társaság tagja, Magyarország elismert, köztudottan világlátott kriminalistája, aki több monográfia, továbbá mintegy 270 tanulmány publikálója. Mindemellett egy olyan, idegen nyelven beszélő szakember, aki nemzetközi és hazai tapasztalatait mindenkor feljegyzi, közzéteszi, és azokról szívesen folytat eszmecsere-t szakmai körökben. Most „A kriminalisztika tendenciái” című monográfiájával örvendeztette meg az érdeklődő olvasót. A mű a szerző több évtizedes, elméletben és gyakorlatban végzett szakmai munkájának nagyszerű terméke. A monográfia rendkívül olvasmányos, és mind a szakmai közönségnek, mind a joghallgatóknak, sőt a civil érdeklődőknek is olyan értékeket közvetít, amelyeknek eddig a magyar kriminalisztika híján volt.

A mű „A bűnügyi nyomozás múltja, jelene, jövője” alcímet viseli, és a szerkezete is ennek megfelelő: két fejezet a múlttól, öt a jelenről, az utolsó kettő pedig a jövőről szól. Első része a bevezetés, amelyben a szerző bemutatja, hogy korábban milyen összefoglaló művek születtek a kriminalisztika területén, továbbá ismerteti a mű megírásakor kitűzött mindkét célját: az egyik az addig fel nem tárt területek vizsgálata volt, a másik pedig egyes – már felkutatott – területek új aspektusban történő ábrázolása. Mindezeket egy olyan cél érdekében teszi, amely egyúttal minden kriminalista feladata, nevezetesen a múltbéli eseményekre vonatkozó, torzításmentes, valós kép megismerése.²

1 A teljes mondat így hangzik a szerző tollából: „Egyetlen elvi megelőzési lehetőség van mindezen – fel nem sorolható, szinte végtelen számú – hiba kivédésére: a kriminalistának maradéktalanul be kell tartania a már világszerte jól kimunkált krimináltaktikai-technikai-metodikai ajánlásokat.” Fenyvesi (2014) 185.

2 Uo. 14–15.

A második fejezetben tisztázza a kriminalisztika fogalmát, célját, rendszerét és belső tagozódását, valamint kapcsolatait más tudományágakkal. E fejezetben – a téma kapcsán megkerülhetetlen Katona Géza idevonatkozó művének³ említése – elődjénél nagyobb hangsúlyt fektet a kriminalisztika természettudományokkal való kapcsolatára, hiszen ez képezi a krimináltechnika tudományának alapját, amelynek primátusára a szerző könyvében több ízben hangsúlyosan utal. A fejezet igazi nívója azonban az a fogalommagyarázat, történeti levezetés, amelyet az angolszász kriminalisztikafogalom tárgyában olvashatunk tőle. Ennek eredményeként megállapítja, hogy a tengerentúlon a kriminalisztika fogalma alatt leginkább a forenzikus tudományoknak csupán az egyik ága, a „branch of forensic science”, a helyszíni tevékenység során fellelhető fizikai bizonyítékok összegyűjtésének és vizsgálatának tudománya értendő.

A harmadik fejezet a kriminalisztika történetét dolgozza fel, de (nagyon helyesen) óvakodik a már korábban több helyen is publikált tények részletes ismertetésétől, azokat inkább korszakokra bontva mutatja be, és kiegészíti olyan új, e rendszerbe illeszthető, modern elemekkel, mint a negyedik korszakként nevesített DNS-azonosítás, és az ötödik korszakként említett digitális adatok időszaka.

A negyedik fejezetben a magyar kriminalisztika és a büntető eljárásjog monografikus alapjairól kap értékes információkat az olvasó. Itt a teljesség igényével felsorolásra kerül valamennyi magyar szerző, aki az egyes részterületeken tudományos értékű eredményeket ért el, és ezeket publikálta. A szakterületek piramis alakban, külön sorokban jelennek meg, az alapelvektől – mint a piramis alapkövétől – kezdve egészen az európai jogharmonizáció területéig. A magyar kriminalisztikatudomány piramismodelljéről is itt olvashatnak mindazok, akik fellapozzák a könyv 94. oldalát. A kriminalisztika elméletétől kezdve az általános részen át a különös részig minden jelentősebb szegmens megjelenik. Ehelyütt a szerző megjegyzi, hogy vannak a piramisban olyan, szakterületeket jelölő, üres építőelemek, amelyek vonatkozásában még tudományos kutatásokra van szükség.

Az ötödik fejezet minden bizonnyal a szerző egyik legkedvesebb témáját, a kriminalisztika piramismodelljét tárgyalja. Eszerint a piramis három szintből áll, alján a „sieben goldenen W”, vagyis a kriminalisztika hét alapkérdése,⁴ középen a közvetítő elemek, a tetején pedig a „kriminalisztikai piramis fókusza”, az azonosítás található. A piramisábrázolás lényege a szerző megfogalmazása szerint az egyszerűség, és ezáltal a világos üzenet közvetítése. Ez a megoldás a praktikus angolszász megközelítésre emlékeztet, tehát kétségtől szolgálja azt a célt, hogy a felhasználókhöz ezen keresztül gyorsan és érthetően jusson el a releváns modell.

A hatodik fejezet a kriminalisztika alapelveiről szól, amelyet a szerző hat csoportban fogalmaz meg. Ezek között elsőként említi a hét alapkérdést, de a múlt megismerésének szükségességét is, továbbá „a minden bűncselekmény elkövetése nyomot hagy” elvét, az „erste Angriff” (első csapás) jelentőségét, az általa már korábban megfogalmazott „minden nyomozó annyit ér, amennyi adata van” elvét, és végül az azonosítás alapját, amely „a természet nem ismétli önmagát” elvéből következik. Az alapelveket

3 Katona (2002)

4 Fenyvesi uo. 187.

aztán egyenként, részletesen kifejti, amelyekkel tartalmilag egyetértek, formai értelemben azonban hiányérzetem van. Véleményem szerint az alapelvek megfogalmazása során törekedni kell a rövid, tartalomra utaló megnevezésekre, ezért szerencsésebbnek tartom ennek során a hagyományos alapelvfordulatokhoz jobban igazodó elnevezések használatát, például: „a múlt megismerendő és megismerhető” helyett „a megismerés szükségessége” vagy „a rekonstrukció” kifejezések használatát javaslom. Természetesen a recenzens eme kukacoskodása nem von le semmit a fejezet értékéből, amelyben a szerző a tőle megszokott módon logikusan, tematikusan és egyúttal olvasmányos stílusban indokolja meg az egyes alapelvek szükségességét.

A mű számomra legizgalmasabb fejezete „A kriminalisztikai hibák és lehetséges következményeik” címet viseli. Ez utóbbiakat a szerző három csoportba osztja, amit a fejezetben mindvégig konzekvensen képvisel, és amely felosztás maradéktalanul felöleli a következmények valamennyi lehetséges változatát. Ezek a justizmord („jogi halál”, tulajdonképpen a téves ítélet), az elmaradt felelősségre vonás és a tévesen indított büntetőeljárás. A fejezetben a téma feldolgozása teljes körű, s a hazai és nemzetközi közvéleményben nagy visszhangot kiváltó bűnesetek rövid, lényegre törő elemzése színesíti. A szerző a kriminalisztikai hibák taglalását az okok csoportosításával kezdi, s a nemzetközi, majd a hazai okokkal folytatja, és azokat több szempont szerint, szakmailag megalapozottan tematizálja is. Ezt követően – sok szerzővel ellentétben nem hagyva az olvasóban hiányérzetet – a hibák megelőzésére konkrét, a gyakorlatban is alkalmazható megoldási javaslatokat nyújt. Tekintettel a téma jelentőségére és teljes körű feldolgozottságára, a joghallgatók, a rendészeti hallgatók és a gyakorló szakemberek részére tartott oktatásokon a kriminalisztikai hibák következményeit és azok megelőzési lehetőségeit (a szerző engedélyével) az oktatási tematikámba beépítem.

A nyolcadik fejezetben a szerző számos, a 21. századi kriminalisztikai folyamatokra igaz megállapítást tesz, ennek keretében kifejti többek között, hogy a krimináltechnika primátusának korát éljük, amikor minden szakember specializálódik, a technika miniaturizálódik, így egyre inkább képes apróbb elváltozások észlelésére és azonosítására, valamint felhívja a figyelmet a csapatmunka szükségességére, a titkos eszközök és módszerek felértékelődésére, a „cyberfelderítés” erősödésének szükségességére és a kriminalisztika nemzetköziesedésére. Kiemeli továbbá a kriminalistákra leselkedő veszélyhelyzeteket, és azt, hogy el kell fogadni a tényt: egyes szakterületek a magánszférából segítik az alapvetően állami feladatként jelentkező bűnfelderítést.

A szerző a műben konzekvensen többször hangsúlyozza a krimináltechnika látható előretörését mint új jelenséget, amelyet – jogosan – világszintű tendenciának tart. Megállapítja, hogy a taktikai módszerek segítségével produkált adatok bizonytalanabbá váltak, forrásuk, megszerzésük módja megkérdőjeleződött.⁵ Ezzel együtt szükségesnek tartom felhívni a figyelmet két fontos tényre. Egyrészt maga a technikai eszközök alkalmazása is meghatározott metódust kíván⁶ (mit kell alkalmazni és milyen sorrendben), ezekre a kérdésekre pedig a krimináltaktika fog választ adni. Másrészt a technikai

5 Uo. 208.

6 Ezt a szerző is megjegyzi a 208. oldalon.

eredmények, az azonosítás mit sem ér a krimináltaktikai módszerekkel megszerzett adatok nélkül. Önmagában az azonosítandó tárgy meghatározása egy technikai adat, amely teljes körűen értékelhető szerepet a személyi bizonyítékokkal együtt játszik, így csak azokkal közösen helyezhető el a múlt megismerésének rendszerében.⁷ Ezért ennek hangsúlyozása – akár a világtendencia ellenében is – kiemelten fontos.

Nem kizárt, hogy a mű kilencedik fejezete jövőbe mutató gondolataival, a fejlesztés lehetséges irányjaival borzolja majd néhány kortárs szakember kedélyét. Én bátor vállalásnak tartom. Magam is hiszek hasonló tendenciákban, amelyek iránya jól láthatóan már körvonalazódik. Ilyen például az optikai eszközök várható előretörése a nyomok és anyagmaradványok felkutatásában. A szerző ennél többre vállalkozott: konkrét fejlesztési irányokat, fejlesztendő eszközöket nevezett meg, így többek között az emberi szag feltérképezésének szükségességét, az agyolvasót, a hangelemzést, a monofotót és a grafvizsgálatokat, amelyek eddig ismeretlenek voltak a hazai szakemberek előtt.

Összegezve megállapítható, hogy a szerző a mű bevezetésében vállalt céloknak maradéktalanul eleget tett, így a monográfia olyan területeket mutat be, amelyeket eddig az érdeklődők magyar nyelven még nem olvashattak, és olyan ismereteket foglal össze, helyez új megvilágításba, amely aspektusok mindezülig nem voltak ismertek a hazai szakemberek előtt. A közel 800 darab hazai és nemzetközi szakirodalmi hivatkozás nagyon színvonalassá teszi a művet, ezenkívül valóságos kincs a szakemberek számára. A művet ajánlom mindazoknak, akik az oktatásban, a tudomány területén vagy a gyakorlatban kriminalisztikával foglalkoznak, valamint azoknak a krimi műfaja iránt érdeklődő olvasóknak, akik kíváncsiak arra, hogy a fiktív főszereplőkkel ellentétben a szakemberek milyen módszerek alapján végzik és fogják végezni munkájukat a gyakorlatban.

IRODALOMJEGYZÉK

- Fenyvesi Csaba (2014): *A kriminalisztika tendenciái*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó.
Katona Géza (2002): *A kriminalisztika és a bűnügyi tudományok*. Budapest, BM Kiadó.
Tremmel Flórián (2012): *Bizonyítékok a büntetőeljárásban*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó.

SUMMARY

Tendencies of Criminalistics – a Review of the Monograph of Csaba Fenyvesi

GÁRDONYI Gergely

The book review presents the unique monograph of Csaba Fenyvesi. The author presents the concept, history and future of criminalistics, furthermore, he also demonstrates the "pyramid of criminalistics" created by himself. The author's approach is truly innovative; his point of view differs from any other works published in Hungarian. Based on nearly 800 valuable national and international references the work represents high academic standards.

⁷ Vö. Tremmel (2012) 110.